

Szilvay Gergely

„MEGKERESZTELT KAPITALIZMUS”

A Crisis Magazine, az amerikai neokonzervatív katolicizmus újjászülető orgánuma

Katolikus, neokonzervatív, közéleti netmagazin – röviden így jellemezhető a 2011 májusában újraindult, Egyesült Államok-beli *Crisis Magazine*, amelyet eredetileg 1982-ben alapított *Ralph McInerney* és az ismert amerikai katolikus gondolkodó, *Michael Novak* (akinek ugyanebben az évben jelent meg *A demokratikus kapitalizmus szelleme* című, azóta magyarra is lefordított munkája¹). Az utóbbi években azonban a lap *Inside Catholic*ként működött az interneten, tavasszal azonban visszatértek régi nevükhöz, és tetszetős portált indítottak.²

Az indianai Notre Dame Egyetem campusán a két alapító szerkesztő, a katolikus filozófus és a teológus 1982 novemberében jelentette meg az első, 16 oldalas számot, melynek teljes címe *Catholicism in Crisis – A Journal of Lay Catholic Opinion* volt. Akkor, az első vezércikkben arról írtak: a katolicizmus krízise abban nyilvánul meg, hogy az egyházat „igaz, eredeti és mély identitásának” elvesztése fenyegeti, és az aktuális hatalom eszközzé válik. „Nem csupán gyászolni kívánjuk a liberális teológiai hagyományt: újra életet szeretnénk belé lehelni.” Leszögezték ugyanakkor, a lap felvállalt politikai-világnézeti-teológiai irányultsága mellett is elsősorban katolikus. Ez pedig számukra a hagyomány, a közösség, a hit, az ima, a szemlélődés és a „tragédiák (mint a keresztre feszítés és a halál)” iránti érzékenységet jelenti, ami, úgy látják, nem szokás liberális körökben.

Ugyanakkor felvállalták a „liberális” jelzőt is, abban az értelemben, hogy „nem vagyunk sem szocialisták, sem tradicionalisták”, és ilyen szempontból *Jacques Maritain*nel értenek egyet, aki kifejtette nézetét a mindenkori társadalmi rend időleges jellegéről – eszerint nincs egy, örök és egyedül igaz társadalmi felépítmény. Azt is tisztázták, hogy hisznek a liberális társadalom hiteles voltában, tökéletlenségei ellenére is. A neotomista, perszonalista filozófust a katolikus egyházat megújító II. Vatikáni Zsinat egyik előfutáraként szokás emlegetni, ráadásul VI. Pál pápa, a zsinati munka nagy részét vezető egyházfő is mesterének nevezte (barátok voltak). Később azonban *Maritain*t sokan az egyház ókonzervatívjai közé sorolták *A garonne-i paraszt – Egy öreg laikus töprengései napjaink kérdésein* című műve kapcsán,³ amelyben kifejezte azon félelmét, hogy az egyház pusztán szociális mozgalommá válik, és hangot adott fenntartásainak a „zsinat utáni túlkapások-

¹ Michael NOVAK: *A demokratikus kapitalizmus szelleme*, ford. Gieler Gyöngyi, General Press, Budapest, 1994.

² A *Crisis Magazine* honlapja: www.crisismagazine.com.

³ Jacques MARITAIN: *Le paysan de la Garonne*, Desclée De Bouwer, Paris, 1966 (magyarul: *A garonne-i paraszt. Egy öreg laikus töprengései napjaink kérdésein*, ford. Turnyogi Zoltán, Szent István Társulat – Kairosz, Budapest, 1999; hálózati verzió: www.ppek.hu/k301.htm).

kal” kapcsolatban. (A katolikus egyházban azóta is folyik a vita a zsinat értelmezéséről, és arról, hogy mi is a „zsinat szelleme”).)

De milyen egyházon belüli krízisre is gondolhattak az „alapító atyák”? Brian Saint-Paul, a magazin mostani főszerkesztője május 9-i nyitócikkét (*Returning to the field*,⁴ amelyben a fentieket is idézi) azzal indítja: „Nem volt könnyű katolikusként kiállni a szabad piacért a nyolcvanas években.” Míg ugyanis sokan üdvözölték a Ronald Reagan által véghezvitt „konzervatív eltolódást” az amerikai politikában, az Egyesült Államok „katolikus püspökei nem voltak közöttük”. A Reagant támogató katolikusok ugyanis sokszor egyházukon, a katolikus hívek közösségén belül is elszigetelődtek, és eretnekként kezelték őket. Saint-Paul hozzáteszi: 2011-ben jobb állapotban és jobb vezetéssel rendelkezik az USA katolikus egyháza, II. János Pál és XVI. Benedek pápaságával pedig „visszatért a teológiai bölcsesség”, az egyház nem végleges, „ideiglenes” kijelentései pedig már nem húznak egységesen balra. De nem minden változott meg, és sokan továbbra is azt gondolják, hogy az egyház társadalmi tanítása kapitalizmusellenes, állampárti, progresszív politikát igényel (a főszerkesztő ennél általánosabban fogalmaz, de jó okunk van feltételezni, hogy ezt érti alatta). „És ez az, ami miatt visszatértünk”: a Crisis amellet érvel, hogy az egyház társadalmi tanítása leginkább a demokratikus kapitalizmusban teljesedhet ki, valósítható meg, ültethető át a gyakorlatba, ennek legnagyobb akadálya pedig a gyors állami terjeszkedés, a kormányok egyre szaporodó beavatkozása a gazdaságba. A Crisis tehát nemcsak egyházi, katolikus portál, hanem erőteljesen politikai-közéleti is, amely a hívek minél nagyobb egyházi és közéleti szerepvállalását támogatja és szeretné segíteni.

A főszerkesztő magyar fülnek különös fogalomhasználata az amerikai sajátosságokra vezethető vissza. Liberálisnak ilyen szempontból a II. Vatikáni Zsinat előttihez képest tartja II. János Pál és XVI. Benedek „teológiai bölcsességét” (esetleg VI. Pál hallgatóságos kritikáját is kiolvashatjuk ebből a kijelentésből, ha mindenképp korábbi pápákkal akarjuk szembeállítani a utolsó kettőt, de inkább a zsinat után az egész egyházban tapasztalható, hatvanas évekbeli közhangulattal szemben fogalmazták meg). Ezt a bölcsességet mi, Európában bizton konzervatívnak neveznénk – esetleg ortodoxnak, de semmiképpen sem liberálisnak.

Az amerikai pártrendszer sajátosságait a Kommentár olvasóinak aligha kell magyarázni, elég, ha csak annyit jegyzünk meg: az amerikaiak egynegyedét kitevő 68 millió katolikus jelentős része, 80-90 százaléka a 19. század közepétől a 20. század hatvanas éveinek közepéig, gyaníthatóan gazdasági megfontolásokból, a „társadalmi igazságtalanságból” kiindulva a Demokrata Párt szavazója volt. A katolikusként számon tartott Kennedy elnöksége óta a katolikus szavazatok nagyjából fele-fele arányban oszlanak meg a demokraták és a republikánusok közt. A katolikusok jelentős része ugyanis nem kedveli a Reagan-féle kapitalizmust, amerikai szemmel nézve gazdaságilag inkább a bal-

⁴ Az itt említett/idézett cikkek címük alapján gyorsan megtalálhatók a Crisis Magazine honlapjának keresőjével, ezért mellőzzük az egyes url-címek hivatkozását.

oldalon áll. Problémát jelent ugyanakkor például a jelenlegi amerikai elnök, Barack Obama és a demokraták egy részének abortusz- és eutanáziapártisága, ami sokat apaszt ezen a táboron (a katolikusok jelentős része pedig hispán). Az amerikai választások környékén *pro-choice* álláspontjuk miatt rendszeres a magukat katolikusnak tartó politikusok összeütközése az egyház hivatalos tanításával. (Jelenleg 25 katolikus van a szenátusban: 16 demokrata és 9 republikánus, a képviselőház 435 tagjából pedig 134 a katolikus, például a képviselőház republikánus szóvivője, John Boehner, de Obama alelnöke, Joe Biden is.) Azt hiszem, a Crisis által favorizált gazdasági nézetek itthon sem tartoznak a katolikus hívek kedvencei közé, és való igaz, hogy az egyházban régi hagyomány van a kapitalizmus bírálatainak.

A neokonzervativizmus kapcsán szükség van még némi magyarázatra. A szónak ugyanis újabban a katolikus egyházon belül is sajátos jelentése lett. Így aztán kettős értelmezési nehézséggel állhatunk szemben a Crisis kapcsán: az Egyesült Államokban nem pont ugyanazt jelenti a jobboldaliság és konzervativizmus, mint Európában. Különösen nem ugyanazt, mint amit itthon, és ezt súlyosbíthat még egy külön, egyházi értelmezése is feltűnik a színen. A speciálisan amerikai jelenségnek számító (politikai értelemben vett) neokonzervativizmusnak magyarul is bő irodalma van.⁵ A katolikus egyház az esetleges látszat ellenére nem egy, a pápa által vaskézrel irányított, monolitikus tömb. Számos teológiai iskola, a hit megélésében különböző attitűdöt felmutató lelkiség él benne, valamint az egyház által követendő úttal kapcsolatban is eltérnek a vélemények; ezek többnyire a zsinattal hozhatóak kapcsolatba. A főáram (konzervatívok) úgy tartja, a zsinat alapvetően elég és szükséges volt, azután csak kisebb, alkalmi kiigazításokra van szükség. A „liberálisoknak” nevezett tábor úgy látja (egyáltalán nem biztos, hogy akiket így neveznek meg, magukat is liberálisnak tartják), hogy a zsinat csak az első lépés volt a világ felé való nyitásban, és az egyház még mindig túl központosított, túl klerikális, túl zárt. A zsinattal vagy annak egyes kijelentéseivel szemben sokszor kritikus, más esetekben csupán a zsinat „valódi akaratára” hivatkozó tradicionalisták szerint viszont épp a túlzott alkalmazkodás veszi el az egyház varázsát.

A vita fő tárgya a szexualitással kapcsolatos kérdések mellett („klasszikus kérdéskanon”, ahogy XVI. Benedek emlegeti, azaz a házasságon kívüli szex, a fogamzásgátlás, az azonos neműek házassága, az abortusz, az eutanázia és a kötelező papi cölibátus kérdése) a liturgia, a szentmise: üdvös volt-e a liturgia jelenleg ismert formáját megalkotó, zsinat utáni liturgikus reform vagy nem? Annak kapcsán ugyanis csoportok szakadtak el (X. Szent Piusz Papi Testvériség), és elszaporodtak a „liturgikus visszaélések”, a mise kreatív értelmezése. XVI. Benedek liberalizálta a zsinat előtti, „tridentí” rítusú mise bemutatásának lehetőségét, feloldva azt a püspöki engedély szükségessége alól. Régius ruhákban, időnként latinul, a híveknek „háttal” (az oltár felé fordulva)

⁵ Lásd újabban BÉKÉS Márton: *Amerikai neokonzervativizmus. Egy kisiklott ellenforradalom*, Századvég, Budapest, 2008.

misézik, és a mise „méltó módon való” bemutatásának szükségességét hangsúlyozza. Ez volna a „reform reformja”: a régi és a mai rítus jótékony egymásra hatása, valamint a liturgikus visszaélések elleni küzdelem. Ezen intézkedései kapcsán ujjongás tört ki a „konzervatív”, azon belül is a tradicionalista táborban, amelyet a tridenti mise kedvelésével azonosítanak a legtöbben, és egyfajta reneszánszát éli ez a fajta „régimódi” valóságosság.⁶

Ezt sokan visszafordulásként értékelik, közülük pedig nem kevesen „neokonzervatív vallásosságként” emlegetik, ez alatt az újra visszatért formák népszerűségét érve. Belső egyházi körökben azonban éppen nem ezt nevezik neokonzervatívnak, hanem a teológiai velük többé-kevésbé egy álláspontot elfoglaló, ám a tridenti misét igencsak nem kedvelő irányzatot. Ebből a szempontból egyházon belül a konzervatívok két fő táborra oszthatóak: hagyománypártiakra és neokonzervatívokra (eközben persze számos árnyalat, átmenet létezik). Imígyen neokonnak számít a bíborosok közt például Christoph Schönborn bécsi, André Armand Vingt-Trois párizsi vagy épp Erdő Péter esztergomi érsek, hagyománypártinak pedig Albert Malcolm Ranjith Sri Lanka-i prímás, Colombo érseke, a vatikáni Apostoli Szigetűző vezetőjeként dolgozó, amerikai Raymond Burke és az olasz Mauro Piacenza, a Papi Kongregáció prefektusa. Az amerikai katolikus egyház pedig a demokrata–republikánus tengely mentén is legalább két irányzatra osztható. Ebben a részben politikai, részben teológiai értelmezési keretben tekintendő a Crisis neokonzervatívnak.

Hogy a házon belüli tradicionalista–neokon véleménykülönbségeket nem kell túlságosan komolyan venni, arra a Crisis Magazine is bizonyíték, például XVI. Benedek pápa liturgikus intézkedéseit dicsérete Tony Oleck tollából (*The True Beauty of Liturgy*, július 6.). A lapban magyar vonatkozású írások is találhatóak: John Zmirak Habsburg Ottót búcsúztatja (*Good Night, Good Prince*, július 7.), Stephen Hough Liszt Ferenc szemlélődéseit ajánlja figyelmünkbe (*Ecstasy and Solitude: Franz Liszt's Journey of Contemplation*). Utóbbi, amely a Crisis egy 1998-as számából elővett írás, példája a talán túl sok másodközlésnek. A magazin állandó témája a szabad piac védelme (a cikk írásakor az egyik vezető anyag Jeffrey Tucker *Cooperation – A Free Market Benefits Everyone* című tanulmánya), például hogy miként fektessünk be katolikusként (Kevin Schmiesing: *How to Invest Like a Catholic*, június 27.). Többször írtak a bevándorlás kérdésköréről is, és a pozitív diszkriminációt is kritizálják (Michael Barone: *Banning Racial Discrimination is Discriminatory*, július 7.). A lap rendszeres szerzője az ismert katolikus gondolkodó, George Weigel, II. János Pál életrajzírója, aki a „reakciós liberalizmusról” írott cikkében (*Reactionary Liberalism and Catholic Social Doctrine*, június 1.) kifejti: a katolikus egyház aggodalma a szegények iránt nem azt jelenti, hogy az egyház szerint a szegények problémáját egyedül az államnak kellene megoldania. A felelősség mindenkire hárul, egyénekre és civil szervezetekre is.

⁶ Erről bővebben lásd például SZILVAY Gergely: *Új katolicizmus – régi módra?*, A Szív 2011 július–augusztus, 56 (hálózati verziója is elérhető az asziv.hu oldalon).

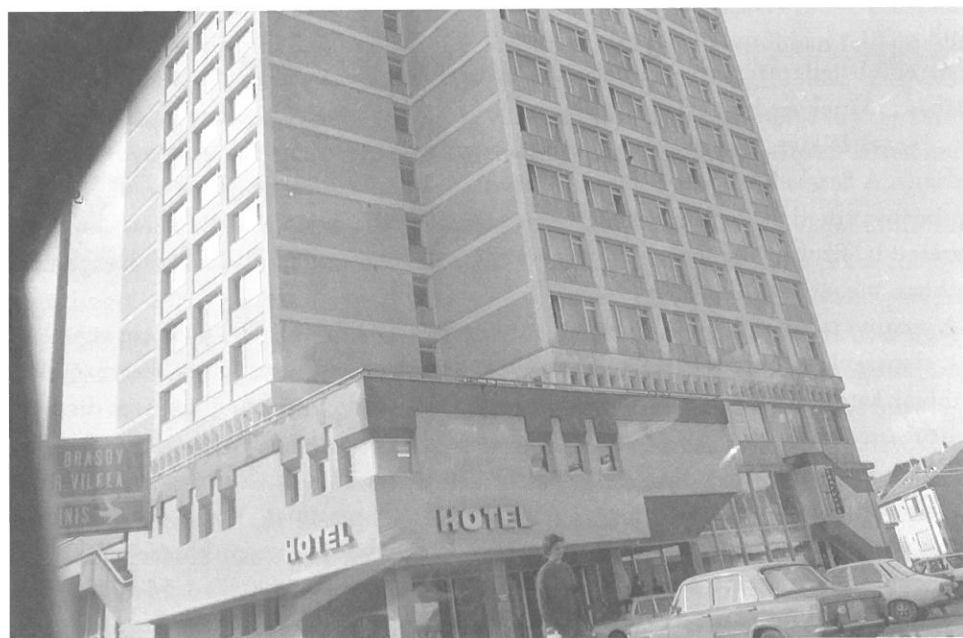
A Crisis küldetésnyilatkozatában azt írja: célja a tájékoztatáson, nevelésen át történő apostolkodás. Képezni szeretné a katolikusokat, evangelizálni a nem hívőket, és megvédeni a katolikus egyház tanítóhivatalát. Elkötelezett az egyház társadalmi tanítása iránt, amelyet azonban szerinte elsősorban az egyének és közösségek, köztes intézmények, nem pedig csupán az állam által kell megvalósítani.

A kézdiszentlélek-perkői Szent István-kápolna, 1980-as évek

Az aradi Kultúrpalota, 1930-as évek

Nagyszeben, Continental szálló, 1980-as évek